

FERIDA

Nº10

Paco Cabanes Genovés

Número monogràfic



La revista Ferida compta amb la col·laboració i suport de les següents institucions i entitats:



FERIDA

La majoria dels qui escrivim esta revista no havíem superat l’esco-
la primària quan Paco Cabanes es va desenrotllar les mans. L’eco
de la seua grandesa ens va arribar anys després, en una tardana
entrada al trinquet i la immediata inhalació de la llegenda del Ge-
novés. Així és com contactes per primera vegada amb ell, respirant
la seua presència: impregna les parets del bar i la pintura de l’es-
cala, sura en cada conversa sobre el joc que s’endinsa en la ma-
tinada. El Genovés, determines després d’un temps, és el material
que manté viva la pilota, la memòria del seu fulgor i l’esperança
d’un futur millor.

Sabiém des de l’inici que la força gravitatòria que exerceix la seua
figura ens conduiria a una qüestió fonamental en l’existència de
la revista: com afrontaríem, arribat el moment, eixe aterratge en el
planeta Genovés? La responsabilitat d’estar a l’altura de la seua
llegenda i la convicció que seria impossible abastar totes les di-
mensions del seu llegat ens obligaven a prendre’ns amb cautela
les maniobres d’aproximació.

A la fi, ens hem atrevit. Vos presentem el primer monogràfic de
Ferida. Un número com el 10, al qual atribuïm propietats màgiques
en l’esport, no podria estar dedicat a un altre que no fora ell. Paco
Cabanes va nàixer en un poble on ser pilotari és una de les dos
possibilitats que contempla la moneda llançada a l’aire. El que era
menys probable és que esdevinguera un relat que transcendira
territoris i èpoques.

Hem parlat amb els qui millor el coneixen, a la llar, al poble i al trin-
quet. Hem comptat amb veus que l’estimen, que l’han estudiat i
l’han somiat. I l’hem escoltat a ell. Esta és la nostra humil manera de
dir gràcies, Paco, per regalar-nos una història que durarà sempre.

ferida f. Primera jugada que es
produeix en totes les modalitats de
pilota valenciana en què es fereix
i no es trau.

feridor -a m. i f. Jugador que fereix,
ja siga el punter, que fereix i es fa
arrere, o un altre, que s'encarrega
exclusivament de ferir i no participa
en la resta del joc.

ferir v. intr. 1. En les modalitats de
carrer on no es trau o en el trinquet
amb escala i corda, colpejar la pilota
per a posar-la en joc amb l'obligació
de col·locar-la dins del dau.

Disseny i direcció visual Antonio Mateo	Impresa a Paterna La Imprenta CG
Edició i direcció comercial Àlex Martínez Orts	Número 10 Maig del 2019 Dipòsit legal: V2969-2016
Consell de redacció Àlex Martínez Orts Antonio Mateo Guillem Sanchis Pedro Valero Àlex Zahinos	© Estol Media, S.L. <i>Ferida no es fa responsable de cap opinió vertida per qualsevol dels seus col·laboradors en els articles.</i>
Paraules Paco Cerdà Laia Mas Climent Toni Mollà Guillem Sanchis Pedro Valero Àlex Zahinos	<i>Estol Media, S.L. és independent i per tant, la publicació de la revista no està condicionada per cap grup editorial o institució, més enllà del suport econòmic amb que puguem ajudar a la seua producció i difusió.</i>
Imatges Museu de la Pilota – El Genovés Jordi Arques Estrella Jover Francesc Planes Blanca Sanfèlix	Contacte general revista@ferida.co
Il·lustració Lawerta	Publicitat publicitat@ferida.co
Revisió lingüística Francesc Martínez	Vendes i subscripcions botiga@ferida.co
Fotografia de portada i contraportada Francesc Planes	www.ferida.co
Distribució Àlex Zahinos	Agraïments especials Jose Cabanes Paco Cabanes Maria Lluïsa Corcera Museu de la Pilota – El Genovés David Sarasol Enric Sarasol



PACO

Paraules
Paco Cerdà

Imatge pàgina anterior
Francesc Planes

Imatge pàgina següent
Museu de la Pilota – El Genovés

●●●

oo

Com passa en les grans històries, en les nostres llegendes i mites fundacionals, tot comença amb Jaume I.

Amb el rei en mode conqueridor, les poblacions del nou regne anaven caient del costat cristià una darrere de l'altra: Morella, Borriana, el Puig, València, Sagunt, Alzira, Xàtiva, Dénia, Biar. Arran la conquesta de Xàtiva (1244), les tropes del monarca montpellerí guanyaven també una plaça menor, menuda, quasi insignificant: una alqueria mora anomenada Al-Jiwwa, o directament Jiwwa, que els conqueridors cristians, d'oïda dura i nul·la sensibilitat multicultural en aquella croada genocida, traduïren o adaptaren a la seua parla amb el nom de Xiu.

De la mateixa manera que els postors antics sabien ser agraïts amb els pilotaris que els havien fet guanyar la travessa a base de suor i sentades a les mans, el rei anava repartint les terres annexionades entre els seus aliats més fidels. En conquerir la menuda alqueria pegada a Xàtiva, Jaume I va pensar donar-li-la a una persona que l'havia acompanyat en l'expedició bèl·lica: el seu metge, un cirurgià anomenat Baldovino, i el seu germà Giovanni, dos homes nascuts a la ciutat de Gènova. A ells els va donar, com a senyors feudals, la possessió de l'alqueria del Xiu. Molt prompte, els repobladors cristians van començar a referir-se a aquella terra amb el nom d'alqueria del genovés. És a dir, l'alqueria d'aquell senyor de Gènova; del genovés que dominava la població baix domini cristià i amb nous repobladors. És així com ja ho trobem escrit en l'any 1307 en una mescla de llatí i valencià, segons documenten les filòlogues Andrea Tomàs i Gisela Adrià: «Alcharea del Genovés». Cinc anys després, en 1312, un pergami resol els dubtes: «L'alqueria anomenada Xiu, que d'altra manera es diu lo Genovés».

Un rei, una conquesta militar, un metge d'origen remot, un poble ras que li canvia el nom a la població per fer-lo més popular: aci estan els ingredients, dignes d'una bona llegenda, que expliquen per què el mite de la pilota valenciana du eixe nom de resonàncies exòtiques i guerreses: el Genovés.

15

Tinc deu anys. Sóc un xiquet del Genovés que fa poc va prendre la comunió i acaba d'entrar a la banda del poble amb la trompa a les mans. És diumenge de matí i estem a casa. Mon pare, que de xaval jugava a raspall com tots els xiquets del poble fins al punt de desfer-se uns calcetins blancs acabats de comprar (i era tanta la por de tornar a casa i que sa mare ho descobrira...), que de fadrí anava en moto a vore jugar Paco de trinquet en trinquet (Borriana, Gandia, Pelayo, Carcaixent: dolça lletania en forma d'estacions d'un via crucis tribal), està vibrant davant del televisor. És 9 de juliol de 1995. Jo, que malgrat ser del Genovés no he vist mai sencera una partida de pilota ni recorde haver jugat al trinquet del poble (a la meua habitació només hi tenen cabuda els pòsters de Laudrup, Stoïtxkov o Koeman; als meus calaixos no hi ha res més que cromos i fetitxes futbolístics; la meua ment esportiva només s'emociona, i molt, amb la nit de Wembley en un dimecres de catecisme, amb les dues vesprades de Tenerife viscudes en el Bar Fanny, amb el penal de Djukic vist gràcies a un Canal+ que ha portat a casa el meu padrí barcelonista), jo, dic, estic assegut al sofà verd acabat d'estrenar. La partida de la tele m'enganxa. Recorde mon pare, i també ma mare, animant Paco, patint amb Paco, aplaudint Paco. La remuntada sembla

possible. 55-45, 55-50, 55-55. La mà per damunt del cap del jove aspirant quan passa per baix la corda fet un manoll de nervis. L'escala cridant «Paco, Paco, Paco». L'últim quinze, la victòria, eixa samarreta roja de destí desconegut, per la qual jo donaria tantes coses, volant al vent, Paco fill plorant com una magdalena (va a la classe del costat en l'únic col·legi del poble), el meu cosí Ricardo (nebot de Paco) ofegat de llàgrimes entre espasmòdics sanglots d'emoció en la galeria. Mon pare, feliç, amb un somriure estampat a la cara i els ulls humits. Recorde tot això. Com recorde el que va vindre després. Sense xarxes ni mòbils, tot el poble es mobilitza a gran velocitat. Cal rebre l'heroi com es mereix. Tots els músics acudim a la plaça, als peus de l'ajuntament. Arriba al poble Paco, que no s'esperava aquella benvinguda dels veïns. Tiren la traca. La banda toca i toca i no para de tocar. Veiem Paco pujar al balcó de l'ajuntament a saludar i dedicar unes paraules. El poble és una festa. Aquell diumenge calorós de platja i piscina, aquell diumenge en què els valencians miren polítics de faixa blava ocupar les troncs acabades de guanyar fa mes i mig (Zaplana, Fabra, Rus), aquell diumenge en què Europa tremola per les massacres a Bòsnia en una guerra inacabable, aquell diumenge de juliol perdut en la Història hi ha un poble valencià de dos mil habitants, una vella alqueria mora sense més importància que la de ser regalada a un metge genovés, que batega emocionat per un fet senzill i alhora profund: un fill del poble, però no un fill qualsevol sinó l'únic fill que porta el nom del poble, torna a ser el cavaller de faixa roja.

30

Podem fabricar-nos una nostàlgia? Som capaços d'elaborar un relat en el qual sentim nostàlgia per alguna cosa que no hàgem viscut? Es pot sentir *saudade* per haver perdut allò que mai no s'ha tingut? Sens dubte, sí.

Els humans som éssers narratius. Ho diu la Bíblia, i cal parar atenció a les coses que duren dos mil anys; atenció crítica, però atenció: «Al principi ja existia el Verb», comença l'Evangeli de Joan. El poder de la paraula. Escriu Lucas Martín en un meravellós assaig (*Atrapados en Nunca Jamás*) el següent passatge: «*Somos en la medida que somos capaces de narrar lo que fuimos, lo que seremos, lo que pretendemos ser*».

Jo tinc nostàlgia del *Genovés*. No del poble, que xafe cada setmana, sinó del jugador de pilota, del mite de faccions heroïques, Che Guevara valencià, que mai vaig vore jugar a pilota sense la vitola de veterà.

Aquell xiquet amb pòsters del Barça, que després els substituïria per pòsters de l'NBA sense cap commiseració per un passat infantil que s'esvaïa amb l'adolescència, s'aficionà de manera obsessiva a l'escala i corda. Tot començà, quasi per casualitat, en una primera partida al Genovés, desembre del 2005, emmarcada en els actes de celebració pel cinquanta aniversari de Paco Cabanes. «1954-2004: 50 anys de l'home; 1995-2005: 10 anys del mite», batejà aquell cicle alguna ment creativa. Molt prompte, els idols ja no eren Guardiola i Celades, ja no eren Kobe Bryant i Michael Jordan, sinó *León*, *Miguel*, *Dani*, *Genovés II* i *Grau*. Amb tanta intensitat, o més, que abans. Tanmateix, sempre rondava un pensament, una amarga i inexplicable nostàlgia: la de no haver vist mai jugar el *Genovés*.

Ma tia Carmen, germana de Paco, amb el carinyo còmplice de Maria Lluïsa, em va ajudar a sublimar la frustració i complir el somni de tindre una samarreta del *Genovés*: en concret, la samarreta

blanca amb l'anunci de Benidorm, marca Astore i talla XL, amb la qual va jugar i guanyar l'última partida del primer Campionat Mundial de Llargues, disputat a València el 1996. Després, Paco va penjar els guants. La samarreta, signada per ell i pel seu fill José, està dedicada: «Per a Paco, en un fort abraç del teu amic Paco». És una relíquia, sí. Perquè això són les relíquies: una prova irrefutable que testimonia l'existència del sant, un record de la seua realitat, objectes que ens acosten a la seua vida i memòria, a la seua intercessió, fetitxes que ens mantenen viva l'esperança en la fe que els sants representen.

Jo tinc la relíquia, però no he vist ni el miracle ni el sant. Jo no he vist mai jugar el *Genovés*. I d'això sent nostàlgia.

Val

Créixer al Genovés distorsiona la perspectiva respecte a la pilota. Una plaça amb nom de persona viva: Plaça Francesc Cabanes i Pastor, *Genovés I*. Enmig la plaça, una estàtua de l'escultor Pinazo amb un pilotari fent la treta. Com serà dir-te Paco Cabanes Pastor i portar al DNI que vius a la Plaça Paco Cabanes Pastor?

Cada mes de maig, des de l'any 1992, el poble celebrava el Dia del Pilotari, amb una escultura de bronze que reposa damunt d'un pedestal de pedra situat a l'entrada del poble. La figura representa un jugador en plena volea. És un homenatge als pilotaris locals. Eixe diumenge de festa, els músics eixiem a tocar amb la banda i veïem com tots els pilotaris professionals portaven una corona de flors a l'escultura. Ens semblava normal que desfilaren tants pilotaris: tres *Pigats*, dos *Sarasols*, *Oltra*, *Vinyes*, *José María*, *Joaquín*, *Sanchis*, *León*, *Sevi*, i jugadors de raspall com *Pascualito*, *Juan*, *Batiste*, *Pepico*, *Simatero*, *Vilare*, *Planto*, els *Tonets*, els *Terrilles*, els *Artals*, *David*, *Santi* i una caterva de jugadors de l'escola de pilota municipal que cada any arrasaven en els campionats escolars. I, com no, tancant la desfilada (o és així com ho vull recordar), ell, Paco, acompanyat pels seus fills José i Paco, tots vestits de pilotari.

Insistisc en la idea: viure al Genovés distorsiona la perspectiva. De menut, en eixir de l'escola, entrava cada dia a casa de ma tia Carmen a dinar (abans, el meu cosí Ricardo i jo féiem la partida a raspall en el llarg corredor del pis). Damunt d'una taula al menjador, veia una foto emmarcada de Paco amb el rei Joan Carles, una altra foto de Paco portant la torxa olímpica de Barcelona 92, una altra foto de Paco amb el president Lerma.

Amb el temps, i a mesura que el poble anava perdent aquella fornada de pilotaris excepcionals en actiu, el Genovés va anar omplint-se d'obres d'art i fites culturals relacionades amb la pilota: unes mans gegants de Manuel Boix en el passeig; una font al·legòrica sobre el joc de pilota amb les mans en bronze de quatre jugadors mítics: el *Genovés*, *Rovellet*, *Juliet* i *Quart*; un Museu de la Pilota; un trinquet blau amb parets de vidre; una ruta de la pilota senyalitzada.

Tot això és més o menys conegut. Però hi ha un secret que pocs coneixen, i s'amaga al cementeri.

Entre el silenci espés i solemne que només les tombes i làpides confereixen, em quede corprés cada volta que faig la visita als familiars que se n'anaren. A la làpida de Luis Corcera, sogre de Paco i que tant se l'estimava, hi ha un Jesucrist crucificat i, als seus peus, una pilota de vaqueta llaurada en el marbre. A la làpida d'Antonio Miralles, *Canana*, està la seua figura treballada en la pedra: un marxador amb els talons a la mà i el davantal, enmig del trinquet, i sembla escoltar-se la seua veu alegre: qui vol rogets, qui vol blavets? Conten

que a *Canana* li van posar una pilota de vaqueta dins la mà abans de tancar el taüt. Conten també –a mi m'ho han contat– que Paco va deixar caure una pilota de vaqueta just damunt de la teulada del nínxol doble que ocupen els seus pares al cementeri del poble, i que eixa pilota, romàntica a més no poder, continua allà encalada, ben a prop dels xiprers.

Tot allò, ho sé, no és normal. Com no és normal que en vint de les primeres vint-i-cinc finals individuals d'escala corda hi hagués almenys un finalista del Genovés, o que dotze dels vint-i-un primers títols del Circuit Bancaixa anaren a parar al mateix poble. Res d'això és normal. Però al Genovés tots ho vivim com a normal.

Joc

Què és el carisma? M'agrada pensar en això. En què consisteix? Quins atributs fan una persona carismàtica?

Al menjador de casa ara penja un quadre amb tres fotografies. Les tres són del *Genovés*. En la del mig, Paco està assegut damunt del primer escaló del dau, amb l'esquena contra la paret, en aquella final de Sagunt. És l'últim joc de la partida. L'home de quaranta anys, que ho ha sigut tot, que sap que es parlarà d'ell per sempre més, que la gent recordarà tantes partides, tantes gestes, tantes jugades, és un enigma. Adust el gest. La cama dreta flexionada. El colze esquerre en l'escaló. I la mirada, fixa en un temps que no és present ni futur ni passat; un temps que discorre al marge de tota coordinada coneguda pels mortals.

Per a mi, eixa imatge representa el carisma.



PERDONA'M,

PACO

El 7 de juliol de 1992, el *Genovés* va perdre la corona a l'Individual d'Escala i Corda. En eixe moment Enric Sarasol va sentir la punyalada de la derrota tan intensa com el seu ídol. Un efecte comú en qualsevol admirador, si no fora perquè ell mateix havia sigut el botxí.

Paraules

Álex Zahinos

Imatge

Museu de la Pilota – El Genovés

●●●

Paco Cabanes, el millor jugador de la història de l'escala i corda, també havia d'abandonar el tron més prompte o més tard. La derrota, al cap i a la fi, és eixa bomba de rellotgeria que Hitchcock col·locava baix la taula i a la vista del públic, de manera que tot el que ocorreguera durant el compte enrere es convertira en una tensa espera. A tots els grans campions els passa: la gent espera la caiguda, al mateix temps que fantasieja amb la posterior redempció.

Així que en algun moment del regne del *Genovés*, la càtedra mastegaria en silenci la pregunta: com serà quan perda el primer gran desafiament?

Eixe interrogant és contagiós, potser perquè s'han detectat símptomes lleugers: un punt perdut per excés de confiança, una pilota a què ja no s'arriba per falta d'agilitat, el gest de dolor després de l'enèsim esforç. Tot forma part del deute arrossegat per cada any instal·lat en l'àtic amb vistes de la glòria, sempre de lloguer, sempre amb altres elevant l'oferta per entrar a viure.

El *Genovés* va perdre la seua primera final del torneig Individual el 1o de juliol de 1992, a Sagunt. Però este relat no li pertany a ell, sinó a la seua bomba de rellotgeria.

Ungit pel mestre

Enric Sarasol Soler naix al Genovés, en 1964, deu anys després que Paco. Quan el veí més conegut del poble debuta com a professional amb 17 anys, Enric és un

xiquet que juga a rebotejar la pilota. “Al poble o jugaves a pilota o a futbol, i a nosaltres ens venia de família anar sempre amb la pilota en la mà. Amb qualsevol paret ens apanyàvem per a jugar”, recorda l'expilotari.

El poble condueix els seus cadells per la senda del joc per baix. El Genovés deposita la seua ànima i saviesa principalment en el raspall, així que resulta una paradoxa que li hagen estat reservades les pàgines més brillants de l'escala i corda. Però retrocedim un poc: a principis de la dècada dels setanta encara és massa prompte per a saber-ho.

Sarasol sí que recorda que ell tenia intuïció d'escaleter, que li agradava rebotejar en cada mur. Malgrat això les seues primeres partides, en places que no s'allunyen d'un radi de 20 quilòmetres de casa, són per baix. Durant la seua infància ni tan sols sent massa present el naixement de la fulgurant estrella que porta el nom del poble per tots els trinquets valencians: “No era com ara, amb tots els mitjans de comunicació a l'abast; coneixia Paco, però no massa. Eren anys d'escola i pilota.” Les coordenades estaven clares.

Clar, que la revolució del *Genovés* no va ser televisada, ni molt menys viral. Calia anar a cada poble que anunciava el seu nom en una partida per a comprovar l'efecte aglutinador de la seua presència. A finals de la dècada, però, el ressò dels cops de Paco transcendeixen les muralles dels trinquets. El *Genovés* esdevé una icona íntima, una figura de culte en un país en transformació. Té 25 anys i ja li restringeixen certs cops en les partides, rebaixant amb aigua l'efecte etílic de la seua superioritat. Imaginem ara que a Messi l'obligaren a xutar només amb la seua cama dreta, la menys divina de les dos.

Mentrestant, al bressol de la figura, un adolescent Enric Sarasol continua la seua rutina de pilota i escola, fins que arriba la crida del mestre. “Jo no tenia ni pantaló llarg”, recorda l'expilotari. El debut del xiquet *Sarasol* és en estiu de 1979, al trinquet del *Tio Pena* de Mas-samagrell. Al campionat juvenil una de les parelles la formen *Oñate* i *Fenollosa*,

“Al poble o jugaves a pilota o a futbol, i a nosaltres ens venia de família jugar a pilota a mà”

qui s'ha de retirar lesionat. El *Tio Pena* demana a Paco que trobe un substitut del seu mateix poble, entre la xicalla que raspa la bola.

Paco tria Enric perquè li ha vist maneres en alguna partida. “Sort que ma mare era modista. Talent al poble n'hi havia prou, però jo repetia que mai havia jugat a escala i corda. Vaig arribar a Mas-samagrell fet un saquet de nervis, i el trinquet ple perquè després jugava Paco.” Vestit amb una muda cosida amb urgència, Enric forma parella amb un company que, tot i tindre la seua edat, li sembla un veterà. Al xic del Genovés li costa trobar el seu lloc al rest, en un recinte on acabaran aclamant-lo com el Matemàtic de la pilota. “Si no recorde malament”, rebusca el *Sarasol* adult, “vam guanyar a 55; i eixe torneig vam quedar subcampions.”

L'última pantalla

Eixe és l'esperançaдор inici de qui ha sigut ungit pel més gran. En els següents anys, abans de la majoria d'edat, Enric Sarasol abandona progressivament el raspall a mesura que amplia els seus horitzons geogràfics, de trinquet en trinquet, pavimentant el seu camí de pupil més avantatjat del mestre. En eixos viatges, a més, el jove veí de Paco constata l'impacte de l'estrela del Genovés arreu tot el territori, amb escales i graderies de gom a gom, famolenques d'un talent irrepetible.

Enric munta al cotxe amb els pilotarís del poble. “Jo jugava la partida prèvia i sempre m'acompanyava algun dels jugadors. Estava Paco, però també *Paquito*, *Vinyes*... Tampoc hi havia massa jugadors d'escala i corda, així que anàvem junts.” Com és el més jove de tots, s'acobla als horaris dels veterans i s'acostuma a preparar-se les mans durant els trajectes perquè els altres no hagen de desplaçar-se amb tanta antelació.

El tràfec de la pilota el porta d'ací enllà i els mateixos viatges esdevenen aventures: “Em vaig independitzar un poc perquè mon pare va començar a acompanyar-me. A vegades conduïa jo, sense carnet ni res, perquè ell no anava molt bé de la vista.” Un d'eixos dies, tornant de Pedreguer, detenen el seu cotxe. Han segregat l'empresari alzirenc Luis Súñer i les carreteres estan esguinades de controls policials. Enric està al volant, sense documentació ni edat per a conduir. Son pare tremola dels nervis. “Jo tenia cara de xiquet, però ja estava fet”, rememora divertit l'home *Sarasol*. Els agents inspeccionen el maleter i els deixen continuar, sense demanar documentació. Òbviament no es troba allí el que busquen; només hi ha un conductor il·legal de vocació pilotari.

Esta última realitat comença a prendre forma de manera natural. El jove Enric troba en els trinquets dels huitanta un hàbitat que estimula la seua evolució. Es mou amb elegància sobre les lloses i perfecciona un catàleg de colps que encén els ànims dels ortodoxos. Són moviments purs, de pilota sense tallar. Dos anys després del seu debut està enfrontant-se als mestres de la disciplina: *Eusebio*, *Fredi* i per descomptat Paco. “La primera partida jugant al mà a mà encara estava fent la *mili*, amb 18 anys, i va ser contra *Eusebio*. Vaig guanyar i això em va catapultar. El mà a mà sempre m'ha agradat molt”, presumeix el mestre.

Encara estava per nàixer el campionat Individual que coneixem hui. Això ocorre en 1986 i, amb la perspectiva de tres dècades de duels, eixe trofeu ho ha canviat tot: des d'aleshores, busquem les osques de cada jugador per aproximar-nos a la seua dimensió dins de la narració de la pilota. Sembla que tot el que va ocórrer abans siga mitologia àgrafa, prehistòria, tot per eixa inclinació humana a ordenar el món en números. Quan comença a celebrar-se l'Indivdual, Enric Sarasol compta 20 anys i és tota una revelació a l'esport.

“Va ser una responsabilitat molt gran”, recorda el nostre protagonista. El colós Paco Cabanes acaba d'arribar a la trentena d'anys, frontera de maduresa i, malgrat la progressiva pèrdua de reflexos i agilitat, la dècada que acabarà distingint-lo com a déu sense possibilitat d'analogia. “Aleshores es feia un rànquing i Paco disputava directament la final”, relata *Sarasol*. El sistema determina que per avançar en el torneig s'ha de guanyar al jugador que està per damunt en la classificació, un plantejament que recorda les pantalles dels videojocs. El *monstre* final és el *Genovés*.

El jove Enric es mou amb elegància sobre les lloses i perfecciona un catàleg de colps que encén els ànims dels ortodoxos

Al jovenet *Sarasol* li atorguen—se l'ha guanyat—un bon graó en la classificació: el tercer. Per davant d'ell només estan *Fredi* i l'Heroi del Poble. Primer, però, Enric Sarasol ha de vèncer el contendente que intenta escalar des de baix, un altre veí. “*Oltra* havia guanyat a *Pigat* i va ser el meu rival, al trinquet de Borriana. La partida començà iguals a 10 i arribе a fer un 55-10. Vaig acabar al dau deixant les coses 60-15. La federació inclús sospitava que *Oltra* no havia posat interés”, rememora Enric. Pocs dies després, però, el jove aspirant fulmina les suspicàcies, repetint l'aborronador resultat davant *Fredi*. La nova sensació de l'escala i corda passa a l'última pantalla i ja sap qui l'espera.

Mortals i déus
La primera gran final entre el *Genovés* i *Sarasol* es disputa un 14 de juny de 1986 a Pelayo. Els protagonistes no ho saben però el duel posarà en marxa una rivalitat a la pista que marcarà l'inici de l'última modernitat de la pilota i durant el final del segle xx. Però eixe dia de juny no hi cap el futur, només existeix la

partida. Les travesses es refugien en la conservadora lògica humana i donen una victòria còmoda de Paco. El començament de la partida, tanmateix, alimenten les possibilitats d'un desenllaç inesperat: els jugadors s'alternen els jocs fins que arriben a un 40-35 a favor del jugador que porta faixa roja, amb *Sarasol* al rest.

—Recorde que tire la pilota dalt d'un colp, crec que de bot i braç, i em faig mal al braç—relata qui vestia de blau—. I em vaig quedar en 35. Eixa partida marca la meua trajectòria: em passe uns anys malament, amb problemes al braç; després d'aquell dia he tingut dies bons físicament, però m'havia de cuidar molt i em preparava més les finals perquè al dia a dia hi havia moments que sentia moltes molèsties.

El pretendent descobreix que arribar al cim requereix, a més de no errar cap línia del guió, que l'engranatge no es ressenta en cap moment. Toca tornar a començar.

A la següent edició del torneig no hi apareixen cap dels dos finalistes de

“Igual arribava el moment que Paco es retirava i s'escapava la situació de poder guanyar-li”

l'any anterior. En el cas de *Sarasol* perquè la lesió al seu braç li impedeix rendir al màxim nivell durant un parell de temporades. Durant la seua absència és *Fredi* qui es consolida com a alternativa al *Genovés*, guanyant el campionat de 1987 davant *Oltra* i disputant la final de 1988 contra el mateix Paco.

En el torneig de 1989, de nou, es reedita l'enfrontament que va iniciar l'era dels regnats individuals. Esta vegada a Sagunt, davant seu estable i escenari d'algunes de les grans gestes de la història del campionat. Aleshores comença també el període més llarg en què un municipi—que no arriba als 3.000 habitants—acumula més títols en la història moderna de la pilota. El Genovés, poble, sumará en total 12 corones individuals a l'escala i corda.

El primer trienni cau a les mans de la figura que es confon amb el nom del municipi. Paco Cabanes derrota *Sarasol* en les finals del 89, 90 i 91. Atenent els marcadors dels tres duels, sembla que el *Genovés* haja reescrit les lleis del temps. Podrà regnar entre els vius tota la seua vida? Enric, per la seua part, ja no és l'enlluernador debutant de vint anys. El dolor l'ha esculpit. En l'última derrota d'esta sèrie, amb un marcador de 60-45, es perceben lleus senyals de canvi. “La del 91 és, de totes, la final que més he jugat. A mi em feria *Pepet*; jo vaig perdre tres jocs amb val i després *Pepet* no va ferir més”, recorda *Sarasol*.

Sembla un argument més a afegir a l'historial de trofeus que no arriben en el relat d'un mortal que va créixer i decaure a l'ombra d'un déu. Un nascut per a ser segon.

Però ja havíem avisat que hi havia una bomba baix la taula.

“L'any següent arriba la partida”, anuncia *Sarasol*.

I ja està
“A mi m'agradava la calor i com més complicades les condicions, millor. El dia d'abans quasi no vaig dormir. Sentia la responsabilitat: ja toca, em deia. Tenia la

pressió perquè podia i sabia que podia.”

Són retalls de la memòria sensitiva d'Enric Sarasol sobre aquells dies d'estiu de 1992, setmanes prèvies a uns Jocs Olímpics per als quals Paco Cabanes, del Genovés, havia sigut portador de la torxa. La final va ser de nou a Sagunt, un 7 de juliol. Un parell d'anys enrere la pilota havia sigut ultratjada per les càmeres de televisió, que avorten les llegendes orals i escrites. *Sarasol* recorda que s'havia apoderat d'ell una sensació d'urgència:

—Igual arribava el moment que Paco es retirava i s'escapava la situació de poder guanyar-li. I jo havia sorgit com el successor.

Tot el que vosté trobarà en estes línies, estimat lector, són records que sobrevolen la partida. Cap jugada hi ha en este article, fidel a la crònica que escriu la memòria d'Enric Sarasol, que guarda les emocions, però no ha empresonat les imatges.

—Arriba el moment en què tens val per a guanyar, però no penses res. Jo estic al dau i crec que és un bot de braç... Dir com és exactament no sé. No he vist la final després, ni eixa ni cap. Les finals les jugue abans quaranta vegades, però mai després.

Eixe és el boirós desenllaç que enderroca el *Genovés* i fa pujar al més alt de la pilota Enric Sarasol, també del Genovés. És un 60-40 per al jugador que vist de blau, quatre finals i sis anys després d'aquell primer enfrontament. *Sarasol* és encara un jugador en plenitud, mentre el rei destronat ja veu la retirada de prop. El que semblava que mai passaria ocorre, realment, plegant-se a les lleis naturals.

“Jo podria haver guanyat més individuals que Paco, però mai hauria tingut el nivell de Paco”, es despenja *Sarasol* immediatament després d'intentar rememorar la seua gran victòria.

Eixe pensament és fonamental en tota esta història perquè desobeeix el cànon de l'èxit. És una nota dissonant que el mateix *Sarasol* va fer sonar enmig del seu ascens triomfal al graó més alt del pòdium. I això sí que ho recorda clar i ras:

—Estàs emocionat però ja has acabat i no és el teu rival, és Paco. En eixe moment no pense que he guanyat, pense que Paco ha perdut. El millor jugador de la història acaba de perdre. No pense que soc el campió, pense que ha perdut el mite. Quan ens ajuntem li dic: “Perdona'm, Paco.”

“Ell em diu enhorabona, figura. Ens abracem i plore i ja està.”

Per una banda, subratlla el protagonista, eixe reconeixement forma part del que costa més d'entendre de la pilota: la cultura del vestidor únic, l'exhortació a reunir-te amb el teu rival abans i després de la partida. Però tampoc es pot minimitzar el gest de doblegar el genoll davant l'home a qui acabes de guanyar. No, això és excepcional inclús en un esport que constitueix una excepció.

L'època de Sarasol

Enric Sarasol i Paco Cabanes tornen a enfrontar-se moltes més vesprades després d'eixe dia. A l'Individual, de fet, disputen dos finals més, tancant un cercle on canvia el signe dels temps i el jove hereu es converteix en dominador. Camí als trenta anys, viu els seus millors moments com a pilotari, ampliant el seu domini a la recentment creada Lliga, on emergeix la figura del seu germà menut José María, *Sarasol II*, per formar un duet invencible fins al punt que els obliguen a jugar separats.

Però la seua merescuda condició no li fa canviar l'actitud davant el seu ídol: cada vegada que s'enfronten *Sarasol* i el *Genovés*, la faixa roja, la que distingeix el rival a batre, el ceptre de campió, és per a Paco. Així ho decideix Enric.

En 1995 *Sarasol* és un jugador madur quan assisteix a l'eixordadora presentació d'un nou candidat al tron que arriba de Faura, de nom *Álvaro*. Eixe any *Sarasol* disputa la semifinal en Sagunt davant un aspirant imberbe amb cos d'atleta. “En la teua carrera vius moments estranys. Se'm va creuar un pardalet i me'n vaig anar mentalment de la partida, vaig perdre la concentració. Estava pensant en altres coses”, recorda *Sarasol*. La seua derrota va ser l'avantsala a l'últim raig de geni del Genovés en una final amb nom propi: La Partida del Segle.

“Jo podria haver guanyat més individuals que Paco, però mai hauria tingut el nivell de Paco”

Álvaro, per cert, va ser l'únic colós que *Sarasol* no va poder tombar en una final. El *Genovés* primer, *Grau* i *Pigat II* després, van cedir davant un pilotari que, segons el mateix Paco Cabanes, era un manual de pilota. S'acomiadà després d'un capítol agre, precisament al torneig Individual, el seu jardí: “Era 2002. Jo arribava després de fer un 60-15 a la semifinal i la final seria contra *Álvaro*; era el seu moment. La seu de la partida s'havia de triar a sobre tancat i guanyà Sueca, però decidiren que fora a Pelayo. Em vaig calfar molt. En Pelayo a mi em costaria defendre'm; no volia jugar.”

Efectivament, *Sarasol* va caure a Pelayo, l'escenari on va començar a edificar el seu lloc en la Història. Sis títols individuals després i amb finals disputades en tres dècades diferents, l'Ungit digué adeu.

Algú he sigut

“Visc a Marbella”, explica per telèfon.

Es dedica a l'hostaleria i assegura que està “totalment allunyat de la pilota”. En retirar-se va ser nomenat director general d'Esports de la Generalitat i quan se li suggereix que s'ha apartat dels trinquets, precisa: “M'han apartat, sempre he sigut l'ovella negra.” I concreta que l'únic reconeixement que ha rebut de la pilota institucional va ser al seu poble, en un homenatge conjunt amb el seu germà.

“Algú he intentat ser en la pilota”, es defineix amb un colp d'orgull sense estridències, quan repassa el que sembla un trist final per a un competidor que va ser reconegut inclús com a millor jugador del món quan jugava a la Selecció Valenciana.

Un altre final dissonant per a un pilotari que, quan culminà la gran obra de la seua vida va sentir el mos de la tristesa per haver derrotat l'idol més gran que han aollit els trinquets.



“Estàs emocionat però ja has acabat i no és el teu rival, és Paco. En eixe moment no pense que he guanyat, pense que Paco ha perdut”

“He fet feliç la gent dins del trinquet”

Paco Cabanes Genovés

Paraules
Pedro Valero

Imatges
Estrella Jover





La taula, al bell mig del saló, està parada. Per les finestres es filtren rajos primaverals de sol i *Mini*, una juganera cadell de bòxer, corre amunt i avall buscant companyia. Maria Lluïsa i Jose han tret pa, pernil i tomaca, aigua i suc de taronja. De la cuina s’escapa l’olor de café acabat de fer, que s’escampa entre la calma i la tranquil·litat -com si el temps s’haguera detingut- que es respira a la casa més coneguda del poble d’El Genovés. Tanmateix, amb l’esmorzar preparat, allí ningú menja ni beu. Tots escolten Paco. Rodejat pels seus trofeus més apreciats, les fotografies amb la seua dona, els seus fills i les seues netes (Carme ha sigut l’última en arribar), la figura més carismàtica de la pilota valenciana, el jugador que va canviar la història d’un esport ancestral, el campió capaç de fer plorar els aficionats, el que sempre acapara l’atenció al trinquet 23 anys després de la seua retirada, Paco Cabanes i Pastor, *Genovés*, tus i s’aclareix la gola abans de respondre la primera pregunta de l’entrevista amb Ferida: “No serà per a tant”, diu.

Per què són tants els que diuen que Genovés ha sigut el millor jugador de tots els temps?

Això és delicat. Vaig fer dignament la meua faena, la meua tasca, i soc el menys indicat per a posar eixe qualificatiu. Crec que molts el deixen anar massa fàcilment. La veritat és que em sembla un poc exagerat. Soc el menys indicat per a fer eixa conclusió.

Però, què passava dins del trinquet perquè la gent s’enamorara de Genovés?

En eixos anys que tens de plenitud, en la joventut... La gent estava molt motivada. Però, ja dic que molts exageren. La veritat, no sé què dir.

“Ací va vindre a jugar Paco Genovés”, diuen en tots els pobles. També exageren?

En tots no, però són molts anys i quan venia l'estiu és cert que jo rodava molt. Des de Finestrat a Morella ho he vist pràcticament tot. He jugat a totes les modalitats: frontó, raspall, escala i corda, galotxetes, palma... Totes. Quan venia l'estiu abusava prou. Tenia un cos prou agraït, però juliol, agost i setembre era tot d'un tiró. Era una cosa que m'omplia, perquè feia allò que m'agradava, però, arribava a estar fins a les orelles. Hi havia dies que demanava, indirectament, si podia no anar a jugar. Vaig estar saturat. En algunes partides feia olor de mort, del cansament que portava. Jugava quasi diàriament. Al matí passava una estona al gimnàs, amb un quiromassatgista, i estava molt ben cuidat, però hi va haver alguns dies que hauria pagat, i no poc, per a no anar a jugar i descansar. Però, era fer una mala passada a un club o a un poble si no anaves. Per això en algunes partides ja no tenia forces ni res. Ara, estava fent el que m'agradava, el que volia, i estava ben considerat.

“No em veia com a pilotari. Em veia només com un bon aficionat. Els pilotaris eren déus. Com Di Stéfano, Kubala o Pelé en el futbol”

Quedar bé amb la gent és tan important com jugar?

La relació amb la gent, tractar la societat amb harmonia, és un complement. El mateix ambient ho determinava i jo m'adaptava molt bé. En acabant de jugar estava la gent que venia prou a sovint, la que venia a vore'm als trinquets o als frontons. Mai no estaves entre estranys. Hi havia un respecte i un *carinyo* que he agraït molt al llarg del temps. Sempre he vist, he sentit, molt de respecte.

Has fet molts amics en la pilota?

No pots presumir mai de fer molts amics. Mai. Hi ha persones a qui és un plaer i una gràcia conèixer, però amics n'hi ha molt pocs. Destacaria més, això sí, el *carinyo* especial en l'àmbit social, en general. Els amics t'ajuden quan estàs bé i quan estàs mal. Són fonamentals. I ahí, sobretot la família, Maria Lluïsa, m'ha ajudat molt.

Però el convit de la boda el vas fer al trinquet...

És que no hi havia lloc! Van vindre 810 convidats. I encara se'ns va oblidar algú que després tenia un disgust... Van ser unes quantes nits complicades. Maria Lluïsa i jo cavil·làrem prou fent la llista. Els de Pedreguer, els de Benissa, els de no sé on... És que et pares a pensar i el trinquet era perfecte. Al primer escaló cabia bé, perquè és molt ample i ahí anaven dos parelles per taula. L'orquestra al mig, després en la part del rest... No hi havia cap saló amb eixa capacitat.

La pilota t'ha llevat hores de família?

M'he perdut moltes coses. I ho valore ara. Arribava a casa i els meus fills ja estaven adormits. Anava a tapar-los al llit, i es despertaven. Passa tot molt de pressa. Sobretot en estiu eren mals horaris i les carreteres tampoc eren iguals. Anaves a Morella i necessitaves un matí.

Benissa et va canviar la vida?

Estava en companyia del meu germà. Estàvem de peons d'obra. Treballava amb Antonio *Canana*, un enamorat de la pilota, un fanàtic amb molta passió que va regentar alguns trinquets. Un dia faltava un juvenil i em va dir: "jugal" Em feia il·lusió, no havia jugat mai, i aixina vaig debutar. En cada partida anava aco-blant-me més i ja no vaig parar. En dos mesos vaig jugar en Alzira, Carcaixent, Sueca, Tavernes... Anava desenvolupant-me i jugant darrere.

I si Genovés no haguera sigut pilotari què hauria fet?

No em quadra res que m'haguera fet gaudir tant. No hi ha cap faena que siga bona, diuen, però açò és tot una meravella, perquè et pares a pensar i... són paraules majors. Des de juvenils fins que et retires, fer el que més vols... Això és molt gran. A mi l'esport sempre m'ha anat molt bé i he tocat molts pals. Hauria pogut fer altres disciplines, però no em faig a la idea ni em pare a pensar en això.

Vius en eixa màgia, però ho assimiles quan vas perdent les facultats. Pares un poc i penses en tot el que abastaves. Estàs disfrutant-la i veus com s'apaga

En un principi, tampoc em veia com a pilotari. Em veia només com un bon aficionat, no em pensava mai que tindria un nivell, ni una categoria. No m'ho imaginava de xaval. És que, per a mi, els pilotaris eren déus. Vore el *Rovell* en la infantesa, els jugadors de raspall... Era un món de fantasia, un somni. Eren com Di Stéfano, Kubala o Pelé en el futbol. Això sí, el diumenge era la pilota, abans que anar a missa o a altres coses. L'ambient, els xavals, les partides del carrer... Va nàixer en mi, anant, anant, i em vaig acoblar prompte. Ací en el poble la pilota era un virus. Jugàvem tots. I quan el virus et contamina ja no pots llevar-te'l. Ací el trinquet era un cinema d'estiu, un pati que simulava un trinquet i que, a poc a poc, amb l'escala que es va fer, es va convertir en trinquet.



Superior
Trofeus i fotografies apreciades

Inferior
Paco Cabanes Genovés

Dreta
Jose i Paco Cabanes, pare i fill

I una vesprada, un jove Paco Cabanes guanya a Borriana a aquell déu anomenat Rovellet...

Tonín és un *monstruo*, una persona amb un carisma extraordinari. Són moltes anècdotes junts. Èll és un cavaller, una persona molt noble, i potser la societat d'aquells anys fora semblant a la d'ara, però el vestidor de la pilota era molt diferent. Hi ha hagut vesprades que entraves després de la partida i t'acollonaves un poc. Les reaccions dels jugadors... Era gent que havia patit molt. Jo pensava que Tonín era igual que els altres i, la veritat, aquella partida a Borriana jo hauria preferit perdre-la. Hi havia una *trinquetà*, un ambient espectacular, i conforme ix la partida, que en teoria devia haver perdut jo, va i acabe guanyant. Me'n tornava amb ell, amb Rovell, en el cotxe. De la tensió que portava per haver-li guanyat jo no tocava el seient. Però, ell era d'altra pasta. Es dutxava i era com si haguera estat de festa amb tu. Tot un cavaller.

Com era la relació amb la resta de jugadors?

Molt cordial, un ambient molt bonic. Unes vivències... exagerat. A vegades, al llarg del temps, un pensa que el vestidor és un ambient calent, tens. Però, per a mi ha sigut una meravella, sense cap problema mai, sempre amb bons companys i amics. Abans potser si era diferent, però el que jo he viscut ha sigut un món cordial. És evident que se sent una derrota, això està clar, i n'hi ha caràcters i mentalitats molt fortes, però això dura la dutxa i un poquet més.

Sarasol et va demanar perdó després de guanyar-te una final del mà a mà...

Em va afalagar molt. Vaig dir-li "Perdona? Què collons!" I vaig alçar-li el braç. Em va xocar, però és bonic eixe respecte, com un amic o un germà. Li va nàixer a l'home. Va ser un gran detall.

“Vaig estar saturat. En algunes partides feia olor de mort, del casament que portava. Jugava quasi diàriament”

Genovés era conscient del que estava fent mentre estava passant?

Vius en eixa màgia, però ho assimiles més quan vas perdent les facultats. Pares un poc i penses en tot el que abastaves. Estàs disfrutant-la i veus com s'apaga. La valores més quan s'acaba. Però quan ho vius en plenitud no ho valores tant.

Vas gaudir dels millors anys del trinquet?

No sé comparar les dècades. He vist festivals de gran volum: *Rovell*, *Eusebio*... No sé si era el millor moment, però va ser una bona època, molt diferent de la d'ara. La pilota s'ha dignificat molt. Hui hi ha un altre sistema i físicament els jugadors tenen més potencial. Estan més preparats, més educats en tots els aspectes. Hi ha una part en la qual no hem millorat, però estan tots a un bon nivell.

Com era jugar amb el teu germà?

Pepe tenia condicions també. Comportava molt bon ambient i tot quedava a casa. Ens entenien molt bé. *Pepe* em

“En l’últim joc de la final contra Àlvaro... Ahí estàs volant. És una cosa que la sents i és el més meravellós que es pot viure. És romanticisme. És una experiència molt mala d’explicar. Estàs per damunt. Estàs volant”





coneixia molt i si jo pegava una patada ell només d'escoltar-la ja sabia on estava jo, què anava a fer...

T'apretaven molt les partides?

Sí, però estava tan il·lusionat i tan feliç que sempre ho fas a gust. Som humans i el cos hi havia dies que arribava passat a les partides. Però sempre he jugat a gust.

Penses en tornar a arreglar-te les mans i jugar de nou?

Quan ho deixes et falta alguna cosa, és com si et faltara el menjar, com si et tallaren les ales. És llei de vida. Però quan t'estàs acomiadant i ja enyores allò i després t'ho deixes... Molt prompte sents una impotència que dius: “Déu meu”. És una muralla que tens davant després de tot el que has disfrutat. Jo estava bé, amb vora 41 anys. Em deia: “què més vols?” Amb eixe respecte guanyat i tants anys, eixe *carinyo*, la gent recolzant-me. La pilota és la reina i quan la deixes...

“Si haguera sigut dels més roïns també estaria desvanit”

I l'adeu va ser amb la gran final del segle...

Tenia decidit acabar ja i va ser tot molt justet. Podria haver perdut. Quan tot passa i s'acaba ho valores i ho ressaltes més. Vaig fer dignament el que podia, amb els anys que tenia i les condicions físiques... La gent ho destaca i penses: “serà així”.

Aquell instant de Paco Genovés recolzat contra l'escala, amb la camisa per fora, esgotat, conscient que està davant dels últims jocs, els últims quinze, de la seua carrera esportiva... Què passa pel cap en eixos moments?

Ahí estàs volant. És una cosa que la sents i és el més meravellós que es puga viure. No sé dir on estàs en eixe moment. És un lloc on estàs tu, la gent, els que estan i els que no estan. És romànticisme. És una experiència molt *mala* d'explicar. Poques vivències dins del trinquet he tingut com eixes. No és normal. Estàs per damunt. Estàs volant.

I el teu fill Jose et diu que vol ser pilotari i es converteix en Genovés II...

Va ser una alegria. Ell estava en el futbol i era un crac. Tenia afició a la pilota, però no pensava jo que en tenia tanta. Jo l'acompanyava al futbol i encara que no ho deia aleshores, el cert és que em fotia un poc. Així que quan va dir de jugar a pilota em va afalagar molt. Jo estava en les escoles de tecnificació i el meu dubte era si jo estaria al nivell. Això és un món molt bonic. Vore un xaval que té voluntat de jugar... amb eixa mirada ja tens suficient, encara que cadascú té les seues maneres. M'hauria agradat que no s'hagueren fet majors mai jugadors com el meu fill, com *Miguel*... Jose està ara en actiu i l'admire molt perquè ell no ha tingut lesions, ell ha tingut accidents. No para bé dir-ho com a pare, però eixir del que ell ha eixit i de la forma que ho ha fet... no puc ser objectiu. Ell s'ha agafat un ofici, s'ha definit per unes circumstàncies, però té un potencial. El valore molt. L'admire.

A diferència d'altres esports, en els quals sorgeixen de forma constant els nous Maradona o els nous Michael Jordan, al trinquet no es diu que este o aquell jugador seran el nou Paco Genovés. A banda del teu fill, quins jugadors t'han agradat més?

A *Sarasol* li he vist una sèrie de coses, de maneres... I ahí estan *Oltra*, *Pigat*, *Mezquita*... *Eusebio*, ben arropat, era una figura que jugava més que tots. Vaig viure els seus últims anys i jugava moltíssim.

Genovés guanyaria davant els jugadors d'ara?

Patiria, igual que aleshores, però hi hauria partida.

Quin consell ha donat Genovés als xiquets que volen ser pilotaris?

Això es veu. Les ganes, l'alegria... El que té voluntat pot fer molt. Durant la partida es veu. Només en la forma de caminar, les maneres... En dos moments es veu per on van les coses. Segons vas trencant espardenyets, va passant el temps, la gent que val va encaixant. Primer ha de tindre unes condicions naturals, però es veu molt prompte. Per a mi, has de nàixer amb alguna cosa i estar amb ella, amb eixa voluntat. No sé si també hi ha alguna cosa de la gràcia de Déu. Jo vaig començar als carrers, amb els veïns amb la granera darrere.

En el País Basc tot hauria sigut diferent?

Cal reconèixer que allí la pilota està més en les arrels del poble. Partim d'eixa base. No conec a ningú que no la veja, que no la recolze i que no la visca. Després, l'estructura és una meravella. El que està fent-se ací últimament allí ja fa anys que està fent-se. Allí es dignifica en tots els nivells, però a més la porten dins. Un poc més.

Per què vas decidir jugar contra els millors jugadors de la pilota basca?

Em sentia amb força aleshores. La pilota basca requereix molt més. No sé quin percentatge, però un poc més quant al físic. Tècnicament no té ni punt de comparació amb la nostra. Allí és més potència. És un canvi, però el pilotari del trinquet s'acobla a tot. Vaig fer el que vaig poder i vaig perdre dignament.

“He de ser agraït, però pense que no serà per a tant”

En aquells desafiaments es van fer importants travesses. Has vist a la gent guanyar i perdre molts diners en les teues partides?

Clar, tant a favor com en contra. No conec a ningú que puga viure del joc. No conec a cap postor que no haja acabat mal. A poc a poc han perdut el patrimoni. Jo sempre he anat a jugar dignament i a donar-ho tot.

Quan vas pel carrer et paren per a saludar-te?

Això dóna una gran satisfacció. He de ser agraït, però pense que no serà per a tant. Jo me n'adone, a vegades, quan sent un cert murmuri. A altres també els coneixeran i també els passarà.

Et fa vergonya?

Vergonya no, però no em faig. Com les entrevistes, o la televisió. Hi ha cada compromís... Recorde quan anàvem fa anys a Aitana o a Canal 9.

T'has sentit utilitzat en algun moment?

Un poc. En el 90% m'han fet coses que es veien gelades, amb un llenguatge fariseu. Gent que no té molta idea, que tampoc ha de tindre, però que et pregunta coses que dius: “i ara què conteste?” Però és que la pilota no estava massa ben vista, per això calia dignificar-la. Ma mare no volia que jo jugara. Jo anava a la faena, a la verema... La pilota no estava ben vista i ella volia una cosa millor, de més profit per al seu fill. Vaig acabar sent molt feliç, però gràcies que vaig pegar eixa escalonada prompte, si no...

El passat mes d'octubre el trinquet Pelayo et va retre homenatge. Com va ser tornar a escoltar el “Paco, Paco, Paco!”?

Això emociona. Ho sents i no pots posar qualificatiu. És agraïment pur pel respecte i el carinyo.

Tens ganes d'anar cada dia al trinquet?

Però què dius? No se me'n va la gana de pilota. Em falta alguna cosa sense ella. Si no vaig algun dia és perquè no em trobe bé o tinc alguna faena. Però disfrute molt en qualsevol partida.

Has fet feliç la gent?

Crec que sí. Jo he disfrutat i he fet feliç la gent dins del trinquet. Jo he disfrutat com un xiquet i això m'afalaga. És un plaer rebre de la gent eixa entrega. Pense que tots, cadascú, tenim una mida i jo només en soc un més. No em considere res. Si haguera sigut dels més roïns també estaria desvanit. Estic satisfet de la meua dignitat i de donar-ho tot sempre.



Subscriu-te a
www.ferida.co

Bankia

Bankia

A BANKIA compartim els valors de la pilota, estem compromesos en la promoció del "joc" i en la transmissió de la seua cultura. Per això, Bankia és el patrocinador de les principals competicions professionals masculines i femenines. Perquè a Bankia continuem treballant per la pilota valenciana.

LA LLIBRETA

Dates, pobles, noms i telèfons. Números i lletres guien la memòria escrita de les partides que estaven per jugar-se. La de les partides que es jugaran. La llibreta de Paco Cabanes amaga darrere de rutinàries anotacions i recordatoris els records infinits d'aquelles vesprades de pilota. Setmanes, mesos i anys d'un recorregut sense descans per la geografia valenciana, amb la tinta i el paper com a testimoni de les actuacions del millor jugador del moment. De la seua mà, de la mà de Paco, com si fóra el seu millor colp, les planes de simples quaderns es van transformar en la prova que demostrava que les gestes del Genovés eren reals. I està apuntat. Tot està apuntat a la llibreta.



ABRIL - MAYO

SEMANA 18

LUNES

28

San Pedro Chanel

MARTES

29

Sta. Catalina de Siena

MIERCOLES

30

San Pío V. papa

JUEVES

1

FIESTA DEL TRABAJO

VIERNES

2

Día de Independencia

SABADO

3

Stos. Felipe y Santiago

DOMINGO

4

San Ciriaco

MAYO

SEMANA 19

LUNES

5

San Eulogio

MARTES

6

San Juan A.P.L.

MIERCOLES

7

Santa Domitila

JUEVES

8

La Ascensión N. S. J.

VIERNES

9

Stra. Sra. de la Luz

SABADO

10

San Antonino

DOMINGO

11

San Poncio

JULIO

SEMANA 30

LUNES

21

San Daniel

MARTES

22

Sta. Maria Magdalena

MIERCOLES

23

Santa Brígida

JUEVES

24

Santa Cristina

VIERNES

25

Santiago Apóstol

SABADO

26

Stos. Joaquín y Ana

DOMINGO

27

Santa Natalia

JULIO - AGOSTO

SEMANA 31

LUNES

28

San Nazario

MARTES

29

Santa Marta

MIERCOLES

30

San Pedro Crisólogo

JUEVES

31

San Ignacio de Loyola

VIERNES

1

San Alfonso M. Ligouri

SABADO

2

Ntra. Sra. Ips Angeles

DOMINGO

3

Santa Lidia

AGOSTO		AGOSTO	
SEMANA 32		SEMANA 33	
LUNES		LUNES	
4	Supera Fernia San Juan M. Vianney	11	Alqinet Santa Clara
MARTES		MARTES	
5	Rafelguarol Dedic. Basíl. Sta. M.	12	Masamagrell San Eusebio
MIÉRCOLES		MIÉRCOLES	
6	Transfg. del Señor	13	Beteva Fira San Ponciano
JUEVES		JUEVES	
7	San Donato Gaudia	14	Alcala Lloca San Eusebio
VIERNES		VIERNES	
8	Santa Esmeralda Alberique	15	Beteva Fira Asunción Ntra. Sra.
SABADO		SABADO	
9	San Román Guadalupe	16	Alcacer San Esteban de H.
DOMINGO		DOMINGO	
10	San Lorenzo Bendavid	17	Bendavid San Jacinto

SEPTIEMBRE		SEPTIEMBRE	
SEMANA 36		SEMANA 37	
LUNES		LUNES	
1	San Gil	8	avisar Pelayo Nativ. Madre de Dios
MARTES		MARTES	
2	Santa Máxima Masamagrell	9	Alqinet Fira San Pedro Claver
MIÉRCOLES		MIÉRCOLES	
3	San Gregorio el Grande Villarreal	10	Ntra. Sra. Bonanova
JUEVES		JUEVES	
4	San Moisés	11	Gaudia San Proto
VIERNES		VIERNES	
5	San Lorenzo Carlet	12	Alberique Santo Dulce nombre María
SABADO		SABADO	
6	San Eugenio Guadalupe	13	avisar Pelayo San Juan Crisóstomo
DOMINGO		DOMINGO	
7	Santa Regina Carlet	14	Bada P. Sanchis Exaltación de la Sta. Cruz

MARIA LLUÏSA, LA BRÚIXOLA



I dos: "Només demane que se'n vaja Paco abans que jo. Encara que jo me n'he d'afanar als 10 minuts. Em sabia mal anar-me'n abans que ell. Sé que Paco no té aixà unió que tinc jo amb els meus fills, com no els ha criat... De manera egoista, ho dic. No vull que patisca ell." Generositat extra. Insisteix: "És que patiria molt. Ja et dic, morir-me jo als 10 minuts, o al sendemà. O a la setmana. Però no voldria deixar-me'l a soles. Això sí, serà el que el destí ens tinga reservat. I això no ho sabem."

Genovés i el raspall



Paraules

Laia Mas Climent

Imatges

Jordi Arques

I.

"Igualen a 55. És la final més impressi-onant de la història. Els moments més forts de la pilota valenciana des que estem fent retransmissions, els més emotius." Sagunt, 9 de juliol de 1995. La partida del segle. Innecessaris els detalls per als amants de la pilota, que podrien descriure quinze a quinze com es va desenvolupar aquella final de l'individual sense precedents i l'essència de la qual no s'ha tornat a repetir, diuen. 55-55. Només un joc separa els recone-guts protagonistes de la victòria; per a un, una més; per a l'altre, la que podria ser l'última. I aleshores passa: apareix com un fantasma que travessa la mura-lla del trinquet el record dels inicis als carrers de Genovés, un tint de memòria, una referència clara al raspall. I en este moment de les seues acaballes, molts es pregunten: què hauria sigut de Paco Cabanes sense el raspall?

"Paaaaco, Paaaaco, Paaaaco". Palma-des rítmiques sota l'oda a l'unison al seu nom, leitmotiv de l'emoció que regalima dels ulls fins als peus, en alguns casos en forma d'aigua salada. L'escala, a vessar de gent que s'alça. Paco que camina cap al dau. "Està plorant. Sí, tots estem plo-rant." Falta de *Pasqualín*, el feridor. Torna a ferir. "Tot està ara a la mà del *Genovés*, els vents estan a favor del mite. Els àngels, els sants, les bruixes, tot el món està ara a favor del *Genovés*." I tres mi-nuts després, en un igualat 55-55 a dos, ja només resten el VAL i el quinze final. En eixe just moment, la mà del *Genovés* beneïda per àngels, sants i bruixes, raspa la paret per aconseguir el VAL predeces-sor del quinze que el faria campió etern "en la partida més gloriosa que s'ha jugat en la història d'este esport".

"De dreta raspant muralla, dei-xant-se el dit." Una mà que acarona una paret, un dit a punt de trencar-se. "S'ha deixat el dit en la raspada de la muralla, recordant els seus inicis en la pilota jugant a raspall." I ací parem.

II.

Posem retrocedir en la cinta de VHS— perquè és en VHS— de la vida de Paco. 40 anys i mig enrere al número 6 del car-rer La font de Genovés naix un mite. Tan sols uns anys després—quan comença u a pegar les seues primeres pilotades en un poble com Genovés?—eixe carrer és testimoni dels primers cops del jugador de pilota més recordat fins a l'actualitat. I no són només cops: són sobretot ras-pades. Tots els diumenges de vesprada, el xicotet Paco jugava a raspall. Als huit anys va guanyar el seu primer desafia-ment local, al qual el va convidar el tio

Tots els diumenges de vesprada, el xicotet Paco jugava a raspall

Tonet perquè estava segur que aquell xi-quet s'imposaria contra Màxim, un veterà del poble. Aquell xiquet va guanyar els seus primers cinc duros, que el tio Tonet li va pagar de la travessa. A raspall. A eixe mateix carrer s'hi jugaria, l'estiu de 1996, la partida d'acomiadament del



mite, i també seria a raspall. Una moda-litat que li corria per les venes, però que no va ser la seua predilecta. Paco es va passar amb dèsset anys a l'escala i corda, convidat per *Enriquito* d'Alzira, aleshores trinquerer de Benissa, poble on treballa-va d'obrer amb el seu germà Pepe i Toni *Canana*. Al trinquet de Benissa passava les hores cada vesprada després de la faena. I eixa va suposar la primera ferida a la seua relació amb el raspall: només uns mesos després que *Enriquito* l'inclo-guera a l'equip juvenil local va debutar com a professional de l'escala i corda a Carcaixent. És ací on comença la història més coneguda de Paco, però abans del trinquet de Benissa ja existia el Xiquet del Genovés, i este era raspaller.

"Conta mon pare que quan tenia 9 o 10 anys, això que juguen els xiquets en el trinquet entre partida i partida, i a ell ja se li veia que tenia unes qualitats especials." David Sarasol parla emba-da-

lit dels inicis de *Genovés*, que ell no va conèixer perquè és més jove, però que s'imagina pel que li ha explicat son pare i altres veïns del poble que el van vore créixer, com el Tio Batiste.

Però no només en la infància i en el seu comiat va jugar Paco a raspall. La cinta VHS tira endavant. Es veu passar ràpidament l'època a Benissa, la primera partida a Carcaixent. Paco ja es fa famós i les seues qualitats es fan popularment conegudes arreu dels trinquets valen-cians. Continua avançant la cinta. Anys 80. Ací parem. L'última gran època del raspall, dels desafiaments. Com no podia ser d'una altra manera, Paco també havia d'estar present. De la memòria de l'únic germà Malonda que no va eixir pilotari —de professió, perquè sí, i molt, d'afi-ció— en podem comptar fins a 10 en els quals el *Genovés* va tindre presència. En la majoria d'ells estaria present també algú de la saga dels *Malonda*.

"Quins han estat, per a tu, els millors jugadors de raspall?" —preguntaria Toni Mollà a Paco en l'entrevista per al llibre biogràfic de *Genovés* que va publicar l'any 1994. "Home, això sempre és molt relatiu" —respondria un Paco diplo-màtic— "però a primera vista, recorde ara, Pepito *Malonda*, el major, i *Miramar*". Que tenien "una cosa distinta als altres", deia. Que havien sigut distints, amb un aire molt personal, molt científics, amb personalitat. "Ara per ara els jugadors són més forts, però no ho fan tan bonic. Potser els d'ara juguen més, però aquells jugaven per al paladar."

I ben bé que ho sabia Paco. Aquell 1994 de l'entrevista havien tingut lloc ja 9 dels 10 desafiaments que romanen a la memòria de Vicent Malonda, qui recorda quinze a quinze com van transcórrer moltes d'aquelles partides que ja formen part de la història de la pilota. El primer fou a febrer de l'any 1980, al trinquet *El*

Zurdo, al qual per aquella època encara li quedaven 17 anys de vida a Gandia, abans de ser enderrocat i reconstruït a Bellreguard. La Catedral del raspall, el centre neuràlgic d'esta modalitat durant 50 anys. Allí es vorien les cares per primera vegada Paco i el germà d'aquell Pepito Malonda: Diego Malonda Mes-tre, *Malonda II*, a qui li venia de família aquell bon jugar a raspall.

Malgrat tot, aquelles capacitats tan bèsties d'un Paco que aleshores no sumava encara els 36 anys, van obligar que des d'un primer moment ell jugara els desafiaments en condicions especi-als. Traent del nou i amb l'esquerra. A l'altra banda, *Malonda II* i el seu com-pany també oliver *Sanchis*, rest i mitger respectivament, considerats els número u del raspall en aquell moment. Amb tot, el marcador ho va dir tot clar i ras: un 25 a 0 en poc més de mitja hora a favor de Paco, que va meravellar el públic.

Les cròniques de Paco Durà, que han immortalitzat moments com aquells, ens fan saber que l'expectació que va generar aquell desafiament va ser "im-pressionant". "El trinquet *El Zurdo* es va quedar xicotet. Tancaren les portes, i es quedaren fora centenars de persones. Es van batre tots els rècords d'assistència d'aficionats, com també de preus en el

Podem comptar fins a 10 desafiaments de raspall en els quals el Genovés va tindre presència

'mercat negre' de les entrades. Fins i tot, va funcionar la revenda d'entrades." Conten que arribaren a pagar-se fins a 8.000 pessetes, quan el preu original eren 100.

Relativitzant la magnificència del *Genovés*, val a dir que altres ja havien jugat desafiaments amb condicions similars prèviament, i que Paco no va guanyar tots i cadascun d'aquells 10 des-afiaments que tindrien lloc entre l'any 80 i finals dels 90. Un comentari d'un anònim a la crònica de Paco Durà, publi-cada al portal web PilotaViu, avisa: "Paco Cabanes fou un regal de Déu a nosaltres els valencians. Però els dos *Malonda* es varen fer amb ell." I així va ser, només un any després, al trinquet de Canals.

El cara a cara amb el germà major, acompanyat del segon, arribaria aquell dolç al paladar, aquell quefer diferent al qual feia referència Paco quan parlava

de *Malonda I*, Pepito Malonda. Aquell dia va ser Pepito qui tenia condicions especials: trauria del 9 i amb l'esquerra. A això calia afegir-li els 40 anys que ja sumava l'oliver. Pepito al rest, Diego de mitger. *Genovés* amb la galeria lliure. "Jo el vaig castigar traent i el meu germà podia acabar els quinze fàcil i pogué-rem guanyar-li". 25-15 o 25-10 diuen que va ser el resultat, en favor dels Malonda. El *II*, acompanyat de *Sanchis*, tornaria a guanyar a Paco, acompanyat del seu germà Pepe, dos anys després en el mateix trinquet de Canals, que semblava afavorir sempre els d'Oliva, que ja no tornarien a assaborir una victòria en cap dels desafiaments que vindrien després contra *Genovés I*.

Perquè és en este punt on comença l'època de domini de Paco, ara també en el raspall. Era Benidorm, l'any 1986, si no falla la memòria de Vicent Malonda. A un costat, *Genovés i Pascualito*, un bon



punter; a l'altre, *Pepito* (nebot dels Malonda) i *Sanchis*. “A Benidorm sempre hi havia molt d'ambient, les partides tenien molt d'èxit i es jugaven molts diners”, apunta el germà Vicent de la nissaga Malonda. “L'equip del meu nebot no sé si van fer un joc o cap”. Triomf del *Genovés* i *Pepito*, parella que, uns mesos abans o enrere—memòries variables segons la font consultada—ja havien guanyat “25 a 5 o 25 a 0” un altre desafiament a *Malonda II* i *Leandro*.

L'època daurada del *Genovés* en el raspall, que s'inicia en la segona meitat dels anys 80, coincideix amb la decadència dels *Malonda*, especialment del primer, que amb 45 anys a les costelles

A pesar que el seu vessant en el raspall passara més desapercbut, no hi hauria hagut mite sense el raspall

ja no tenia físic per aguantar aquell ritme. Els jugadors de la modalitat de raspall es desfan molt abans, l'exigència física d'esta modalitat no la tenen d'altres com l'escala i corda, i també amb eixe avantatge va jugar sempre el *Genovés*, que pel raspall només treia el cap de tant en tant però no s'hi deixava la pell en el dia a dia.

En vingueren altres després: el 87 a Oliva i al Genovés, el 89 a Oliva (el

primer televisat, per la televisió de la Safor), i el 90 també, i un últim el 98 allà on va començar tot, al Trinquet *El Zurdo* de Gandia, on *Genovés* va compartir cartell amb figures com *Pepito* i Diego *Malonda* o *Waldo*. Una llarga llista no sabem si inacabada, però que arriba allà fins on les memòries poden arribar, i que ens recorden quina va ser la magnificència dels desafiaments en les dècades dels 80 i els 90, cites ineludibles en les agendes dels amants de la pilota on els trinquets vessaven de gent, de bitllets, d'emoció i d'espectacle.

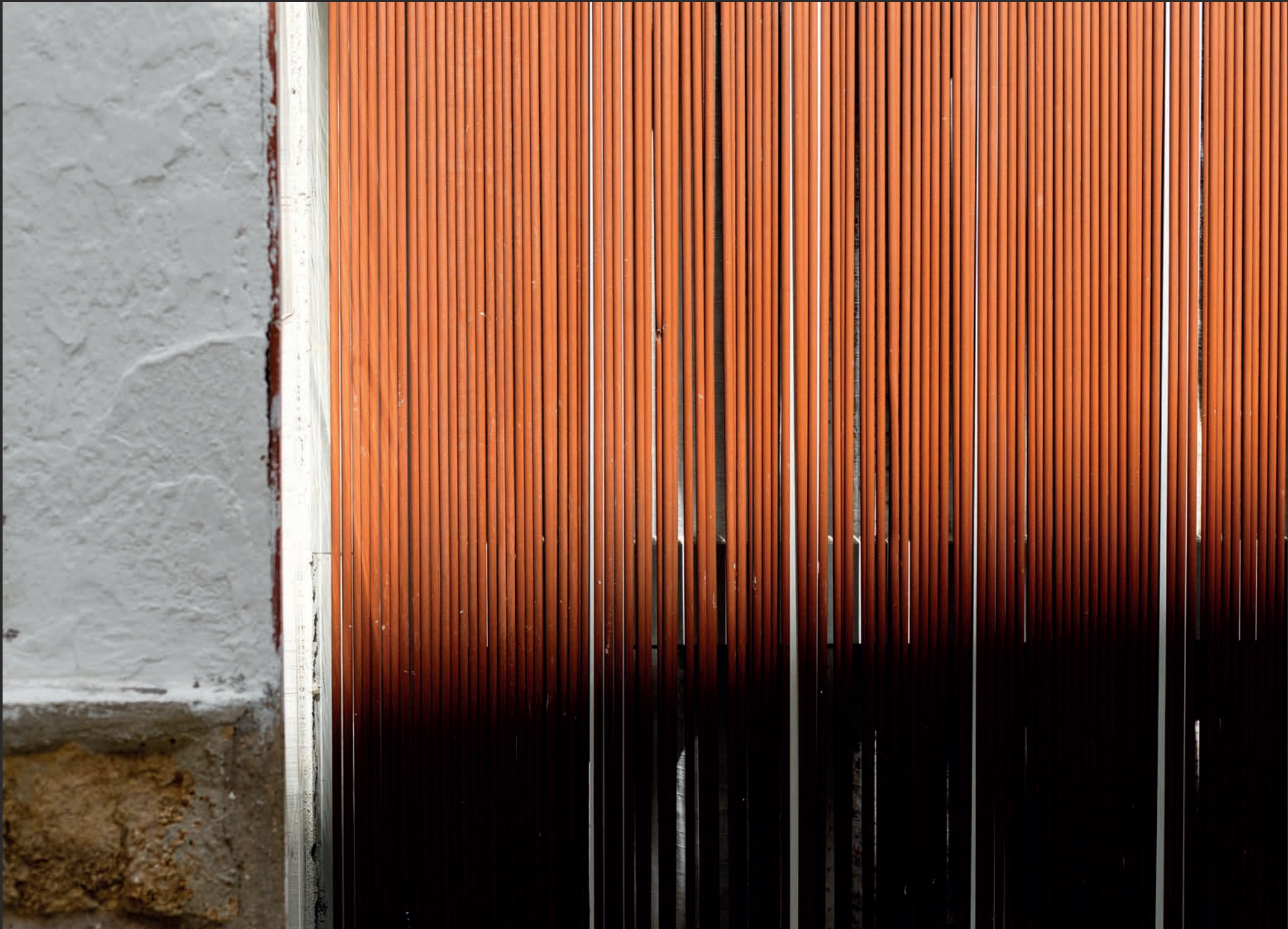
III.

1996. El mateix any que la Grossa de la loteria repartia més de 2.000 milions de pessetes entre un 30% de la població del Genovés, Paco es retirava del món professional de la pilota. Una vegada més, el seu carrer natal acolliria una partida de l'única modalitat que l'havia acompanyat tota la vida: el raspall. La modalitat de què feia honor també el poble del qual portava el nom. “El costum és el costum i això no ho canvien ni les lleis. Ací, a raspar i prou”, explicava Paco a Toni Mollà en el seu llibre, no sabem si lamentant-se o ben orgullós.

Del que no hi havia dubte és que el raspall és la base del mite i a pesar que el seu vessant en esta modalitat passara més desapercbut, no hi hauria hagut mite sense el raspall. Des del dia de la seua primera comunió, quan expliquen que, vestit de marineret, va aparèixer al trinquet del Tio Arturo i es va posar a pegar pilotades. Sense guant, això sí, però raspant al terra.

Potser va ser des d'aquell dia que els àngels i sants el protegiren fins a portar la seua mà a la muralla del trinquet de Sagunt, l'any 1995? En aquella raspada

que li va donar el VAL abans del quinze final en la partida del segle contra *Álvaro*. “Els àngels, els sants, les bruixes, tot el món està ara a favor del *Genovés*.” De la protecció de les bruixes a les quals faria referència el comentarista no en sabem tant, però el que sí que es va fer visible en “la final de les finals”, com Paco havia promés a la seua dona Maria Lluïsa que seria aquella de Sagunt quan va pujar al cotxe per anar-hi, és que el raspall l'havia acompanyat durant tota la seua carrera, des del primer moment i fins a l'últim.







Paco, del Genovés

Paraules
Toni Mollà

Il·lustració
Lawerta

Un dia de l'any 1994, que no situe amb precisió, Paco Cabanes, el nostre còmplice Manolo Fuster i un servidor compartiem taula al restaurant Bermell del carrer de Santa Teresa, al barri del Carme de València. Com era norma en aquella santa i enyorada casa, Emili, el cuiner i propietari del local, solia eixir a saludar i fer una estona de tertúlia amistosa per les taules.

—Coneixes Paco?—vaig dir a Emili, amb qui jo tenia tracte amistós des de feia temps.

—El teu caràcter, el tinc vist, però ara no sé on. De quin poble ets?—va preguntar Emili a Paco amb franquesa col·loquial mentre encaixaven com dos cavallers.

—Del Genovés—va contestar Paco amb precisió.

—Del poble del mestre dels jugadors de pilota!—va replicar Emili, tot bonhomia i càlida proximitat– Bon poble—hi va afegir Emili—, bon poble.

—Ben dit—va contestar Paco—. Bon poble, ben dit.

Sense mirar-nos a la cara per no esclafir de riure, Manolo, Paco i jo vam continuar mans a la faena amb la cassola de lluç amb angules i gambes que ens tenia les papil·les gustatives robades. L'anècdota, que recorde amb un somriure de nostàlgia, té, al cap dels anys, quasibé un valor de categoria. Emili, possiblement, no havia vist jugar mai el *Genovés*, però en reconeixia el nom esportiu com a símbol d'un imaginari cultural compartit.

La identificació de Paco Cabanes i Pastor amb el nom del seu poble il·lustra a la perfecció el simbolisme d'un joc i d'un esport—la pilota—que substantiva la pertinença dels seus practicants a un espai territorial, que és alhora un espai de referència simbòlica per a nosaltres, els seus seguidors. El Genovés, un petit poble de la comarca de la Costera, a prop de la senyorial Xàtiva, de tant de renom històric, és a hores d'ara un referent emblemàtic a tot el País Valencià gràcies precisament al planter de jugadors de pilota de totes les categories d'aficionats i professionals i també de totes les modalitats. Sense dubte, Paco Cabanes n'és el responsable major, el jugador que, amb els seus èxits esportius i la seua gran anomenada popular, separa els temps moderns de la pilota d'una prehistòria boirosa.

Paco va començar a raspar segurament d'una manera inconscient perquè raspar, durant els anys cinquanta i seixanta del segle passat, era la manera de fer colla amistosa en la rodalia d'aquell municipi de la Costera. Les transformacions socioculturals i econòmiques de l'incipient procés de modernització a penes havien arribat al País Valencià fora dels nuclis urbans i les seues àrees d'influència immediata. La pràctica de la pilota—com també les altres manifestacions de la cultura tradicional—vivia reclosa en un rerepaís de base agrícola, especialment en els petits nuclis que, com el cas del Genovés, vivien al marge de les dinàmiques econòmiques i culturals d'aquell procés de canvi social que s'acostava. El Genovés, com tants i tants pobles valencians, va ser refugi inconsci-

ent de la cultura històrica del país. Però, alhora, un bressol del seu renaixement gràcies als nous depositaris que, com Paco Cabanes, s'hi van dedicar amb passió infantil, primer, i energia juvenil en acabant. En un context de crisi —entre un món que no desapareixia del tot i un altre que no acabava de traure el cap—, va aparéixer, com una xamba genètica, la figura incontestada de Paco Cabanes, el qual, en poc de temps, va iniciar una carrera esportiva meteòrica que ha assolit tots els títols i totes les distincions. La pilota va trobar, amb ell, el jugador més complet i carismàtic i la brama de la il·lusionant novetat s'estengué de carrer en carrer, de trinquet en trinquet, de dalt a baix del país.

El juliol del 1972, quan el NODO ens inoculava dosis de patriotisme esportiu espanyol amb tota la violència simbòlica de què era capaç, el *Genovés* debutava com a jugador professional d'escala i corda i l'any següent ja s'enfrontava al mestre Antoni *Rovellet*—el mestre que es marcia, el campió que despuntava—en uns duels que encara avui pagariem el que no hi ha escrit per recuperar. El 1975, amb el dictador Franco entre la vida i la mort, i la societat valenciana a punt d'esclatar amb un crit de llibertat, Paco Cabanes, representant d'un esport sense a penes presència mediàtica, va ser nomenat esportista de l'any. El fenomen Genovés ja formava part de l'entranya més viva dels valencians que no havien abandonat les pràctiques culturals heretades. No era fàcil, en aquelles condicions adverses, pujar a l'Olimp d'una cultura que no era tampoc cultura oficial ni era ben vista per les classes benestants, majoritàriament urbanes i en ple procés de castellanització. I tanmateix, en aquell clima social incert, es gestava el segon tret d'autoreconeixement de la societat valenciana amb un cavaller que vestia de pantaló blanc amb elegància natural. Amb una connexió sentimental plena amb l'escala, les llotgetes i les galeries, el nom del *Genovés* condensava un incontestable valor d'identificació col·lectiva.

Personalment, la descoberta del *Genovés*, un dimarts de l'any 1979 al trinquet de Massamagrell, em va captivar per sempre més. En un tres i no res, vaig esdevenir fidel assidu a un espectacle d'una bellesa sense límits. Aquella trobada a Massamagrell amb el gest harmònic del joc de pilota fou un glop de vida que la memòria encara m'agraeix. Aquell dia, Paco i els companys de partida dibuixaven la perfecció estètica i potser no ho sabien. O sí, que ves a saber. Sempre m'ha cridat l'atenció el somriure de satisfacció que se'ls queda a alguns quan firmen un quinze tallant corda, tocant muralla i fent morir la pilota a l'encaix. No sé si aquella fou una gran partida, però tant se val. Siga com vulga, la recorde amb un solatge de satisfacció immensa, i aquesta és la memòria que m'acompanya. El joc de pilota es convertí, aquell dia de fa tants anys, en la més apassionada de les meues aficions, i també en un món de referència cultural inexcusable per a l'esdevenidor. Paco Cabanes va ser l'espurna que m'en-

comanà la passió d'un joc que, viscut a peu pla, manté l'espontaneïtat col·loquial i un tracte directe amb la seua gent. Potser per això, l'ambient de la pilota és, almenys per a mi, un antídot contra una societat cada dia més impersonal i més mediatitzada per la tecnologia. En paral·lel a la cultura de masses que comportava la modernització social, el *Genovés* esdevenia profeta de carn i ossos en la seua terra. Mentre la ràdio i la televisió estenien les xarxes analògiques, milers de valencians ens identificàvem amb un ídol que ens saludava pel nostre nom abans i després de cada partida.

Els mitjans audiovisuals creaven llavors ídols arribats amb fluxos de comunicació al·lòctons i ens imposaven icones que no tenien res a veure amb la nostra continuïtat cultural. Condemnats a seguir el Reial Madrid i els combats acarnissats entre Muhammad Ali i Joe Frazier en la paleotelevisió del blanc i negre, les tribus més incòmodes amb el franquisme i l'endarreriment cultural miràvem d'enganxar-nos a universos ideològics i sentimentals que ens feren sentir una mica de vida entre cos i ànima. La literatura arribada de fora, el descobriment de la prosa il·lustrada de Joan Fuster, el rock and roll—amb el fenomen innovador dels Beatles i els Rolling Stones—, el jazz—música negra i jueva, segons els nazis—o l'*star system made in Hollywood* eren les nostres vàlvules d'escapament d'una gola del llop fosca i avorrida que no ens permetia créixer ni respirar. Però, enmig d'aquella voràgine de metamorfosis personals i col·lectives que ens feien bullir la sang, el Genovés ens lligava a una tradició de segles que no ens impedia deixar de mirar per les suggeridores finestres que l'aire dels nous temps ens obrien.

Vist al cap dels anys, aquesta ha estat una ambivalència de valors que, malgrat la incomprensió d'una part dels valencians més *papanatas*, ens confirma que és imprescindible i saludable—personalment i col·lectiva—guanyar la modernitat i el cosmopolitisme sense perdre el peu de la tradició. Al capdavall, com vam aprendre de l'antropòleg Marvin Harris, una cultura és “un repertori de conductes apreses, un univers format per tradicions i estils de vida, incloses les maneres de pensar i de resoldre la discrepància que caracteritzen un grup humà i els membres del qual consideren trets objectius”. La cultura que hem adquirit als trinquets és una cultura de respecte a la paraula del cavaller que sempre dirà “mal” si juga la pilota al segon bot. Una cultura de confiança i de respecte entre iguals, al marge d'ordenaments jurídics i codis formals. Precisament això—ho recordaré mentre viuré—ho vaig aprendre a Massamagrell aquell dimarts, per boca del *Genovés*. Quan tothom li aplaudia haver tornat una pilota impossible, Paco va alçar el braç i va dir amb veu alta i ferma: “mal”—un acte que, en conseqüència, anotava el quinze a la mà dels adversaris. Després d'aquell “mal” cavallerós, al trinquet de Massamagrell va esclatar l'aplaudiment més respectuós de la vesprada.

La meua idea de la pilota—i de la llengua i la cultura—no té res a veure amb valors romàntics ni etnogràfics. La pilota s'endinsa en el pou de la història remota. Però el seu futur no depén de la glorificació del passat sinó de l'adequació a les exigències de la modernitat, inclosa la seua espectacularització audiovisual. Els desafiaments amb els jugadors bascos iniciats per Paco Cabanes amb les partides contra *Martinikorena* o *Intxauspe* al frontó i les finals de l'Individual d'escala i corda contra Enric *Sarasol* durant sis anys consecutius van convertir aquest esport en matèria de titulars i portades dels mitjans de comunicació més influents. Finalment, amb quaranta anys fets, l'esforç titànic de Paco en aquella partida de llegenda enfront d'Álvaro del 9 de juliol del 1995 al Trinquet comarcal de Sagunt, va alçar l'audiència de Canal 9 fins a *peak times* de *Champions League* malgrat l'hora intempestiva en què es va disputar. Paco es va retirar poc després i mai no sabrem el nivell de popularitat esportiva i cívica que hauria assolit el seu nom si haguera tingut per davant uns quants anys més de televisió. Mai no sabrem el seu nivell de celebritat si la televisió valenciana, que sempre ha tractat la pilota d'una manera folklòrica i marginal, haguera apostat—com EiTb, posem per cas—per les manifestacions de la cultura popular pròpia i els haguera convertits en autèntics fenòmens de masses com ha ocorregut a Euskadi. Siga com vulga, les primeres quotes d'audiència competitives de la pilota també van estar un servei de Paco a la pilota. En paral·lel, com els grans ídols d'ací i d'allà, el *Genovés* ha estat objecte de llibres, d'exposicions artístiques, de documentals audiovisuals i fins i tot de còmics que han unit el seu nom per sempre més a uns valors extraesportius i a una estètica decididament popular en el més ampli sentit de l'expressió.

Ens hem fet grans veient jugar el *Genovés*, però sense deixar de llegir Joan Fuster ni Richard Ford ni d'escoltar Wynton Marsalis. Ens hem fet grans sense haver d'optar—perquè són fenòmens complementaris i no excloents—entre la cultura tradicional valenciana i el món elitista dels urbanites que contraposen el sushi a l'arròs al forn, el jazz del *Deep South* al cant d'estil i la *Super Bowl* a la final de l'Individual d'escala i corda. Al capdavall, la nostra identitat, gràcies a gent com Paco, Fuster, Ford i Marsalis, ha esdevingut una identitat múltiple que ens permet d'aborronar-nos escoltant un solo de saxo en un club del *Village* de Nova York i també davant d'un bot de braç de *Genovés II* que ens trau quaranta anys de damunt. Ho he dit en moltes ocasions i vull repetir-me: en un país desvertebrat fins a la fatiga, el nom esportiu de Paco, el *Genovés*, ha esdevingut el símbol col·lectiu més unitari del país. Un èxit majúscul només reservat a qui ha estat ídol de les autèntiques xarxes socials, virtualitats digitals al marge. Que siga per molts anys, Paco.



